# PEDAGOGLARDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHGA NISBATAN IJTIMOIY QO'RQUVLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
amaliy psixologiya yo'nalishi 3-kurs talabasi
**Qaxramonov Ixtiyorjon Baxtiyorjon o'g'li**
ixtiyorjonqahramonov88@gmail.com

***Annotatsiya:*** *Mazkur maqolada pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan yuzaga kelayotgan ijtimoiy qo'rquvlar chuqur tahlil qilinadi. Zamonaviy raqamli muhitda o'qituvchilarning kasbiy identifikatsiyasi va roli o'zgarishi bilan bog'liq xavotirlar ochib beriladi. Texnologik yangiliklarga moslashish jarayonida yuzaga keladigan psixologik to'siqlar va stereotiplar izohlanadi. Pedagoglarda sun'iy intellekt o'rnini egallab qo'yishi haqidagi xavotir, nazorat yo'qolishi va kompetensiya yetishmovchiligi kabi omillar tahlil qilinadi. Sun'iy intellektning ta'lim jarayonidagi imkoniyatlari va afzalliklari ilmiy asosda yoritiladi. Qo'rquvlarni kamaytirishda motivatsion yondashuvlar, treninglar va metodik qo'llab-quvvatlash muhimligi ta'kidlanadi. Pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish orqali ijobiy munosabat shakllantirish yo'llari ko'rsatib beriladi. Natijada ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarga moslashuvni kuchaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.*

***Kalit so'zlar:*** *Sun'iy intellekt, pedagog, ijtimoiy qo'rquv, ta'lim texnologiyalari, raqamli muhit, psixologik to'siqlar, innovatsiya, raqamli kompetensiya, moslashuv, kasbiy xavotir.*

***Аннотация:*** *В данной статье проводится углублённый анализ социальных страхов педагогов, связанных с использованием искусственного интеллекта. Раскрываются тревоги, связанные с изменением профессиональной идентичности и роли учителя в цифровой среде. Объясняются психологические барьеры и стереотипы, возникающие в процессе адаптации к технологическим новшествам. Анализируются факторы страха замещения, потери контроля и недостатка компетенций у педагогов. Освещаются возможности и преимущества применения искусственного интеллекта в образовательном процессе. Подчеркивается значимость мотивационных подходов, тренингов и методической поддержки для снижения страхов. Показаны пути формирования позитивного отношения через развитие цифровых компетенций педагогов. Предлагаются практические рекомендации по усилению адаптации к инновационным технологиям в системе образования.*

***Ключевые слова:*** *Искусственный интеллект, педагог, социальные страхи, образовательные технологии, цифровая среда, психологические барьеры, инновации, цифровая компетентность, адаптация, профессиональная тревожность.*

***Annotation:*** *This article provides an in-depth analysis of social fears among teachers regarding the use of artificial intelligence. It explores concerns related to changes in professional identity and the teacher's role in a digital environment. Psychological barriers and stereotypes arising during adaptation to technological innovations are explained. Factors such as fear of replacement, loss of control, and lack of competence among educators are analyzed. The opportunities and advantages of integrating artificial intelligence into the educational*

*process are highlighted. The importance of motivational approaches, training, and methodological support in reducing fears is emphasized. Ways to develop a positive attitude through improving teachers' digital competencies are presented. Practical recommendations for strengthening adaptation to innovative technologies in the education system are proposed.*

***Keywords:*** *Artificial intelligence, teacher, social fears, educational technologies, digital environment, psychological barriers, innovation, digital competence, adaptation, professional anxiety.*

**Kirish**

Bugungi globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda ta'lim tizimi ham tub o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Xususan, sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi pedagogik faoliyat mazmuni, shakli va usullarini yangilashni taqozo etmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi dasturlar, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari, individual ta'lim trayektoriyalarini ishlab chiqish imkoniyatlari o'qituvchilarga katta qulayliklar yaratish bilan birga, ularning kasbiy faoliyatiga nisbatan yangi talablarni ham shakllantirmoqda.

Shu bilan birga, pedagoglar orasida sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan turli xil ijtimoiy qo'rquvlar ham kuzatilmoqda. Bu qo'rquvlar, avvalo, texnologiyalarning inson omilini siqib chiqarishi, o'qituvchi rolini kamaytirishi yoki umuman yo'qotishi mumkinligi haqidagi xavotirlar bilan bog'liq. Ayrim pedagoglarda esa raqamli kompetensiyalarning yetarli emasligi, yangi texnologiyalarni o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar, nazoratni yo'qotish hissi kabi psixologik to'siqlar mavjud. Natijada, sun'iy intellektga nisbatan ishonchsizlik va salbiy munosabat shakllanishi mumkin.

Mazkur muammo nafaqat individual psixologik holat bilan, balki ijtimoiy-psixologik omillar bilan ham uzviy bog'liqdir. Ya'ni, pedagoglarning kasbiy identifikatsiyasi, jamiyatdagi o'rni, hamkasblar va ta'lim tizimi tomonidan qo'yilayotgan talablar ham bu jarayonga ta'sir ko'rsatadi. Shu bois sun'iy intellektni ta'limga joriy etish jarayonida faqat texnologik jihatlarga emas, balki inson omili, ayniqsa pedagoglarning psixologik tayyorgarligiga alohida e'tibor qaratish zarur.

Hozirgi kunda ilmiy tadqiqotlarda sun'iy intellektning ta'limdagi imkoniyatlari keng yoritilayotgan bo'lsa-da, pedagoglarda yuzaga kelayotgan ijtimoiy qo'rquvlar va ularni bartaraf etish masalalari yetarli darajada o'rganilmagan. Ayniqsa, ushbu qo'rquvlarning kelib chiqish sabablari, ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri hamda ularni kamaytirishning samarali psixologik-pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarni aniqlash, ularning psixologik mohiyatini tahlil qilish hamda ularni bartaraf etishning samarali yo'llarini asoslab berishdan iborat. Ushbu yo'nalishda olib boriladigan ilmiy izlanishlar pedagoglarning innovatsion texnologiyalarga moslashuv darajasini oshirish, ularning kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish va ta'lim sifatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

**Adabiyotlar tahlili va metodologiya**

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda pedagoglarning sun'iy intellektdan foydalanishga bo'lgan munosabati, ayniqsa, ular orasida shakllanayotgan ijtimoiy qo'rquvlar masalasi tobora dolzarb ahamiyat kasb etib bormoqda. So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga jadal kirib kelishi nafaqat yangi

imkoniyatlarni yaratmoqda, balki pedagoglarda turli psixologik va ijtimoiy xavotirlarni ham yuzaga keltirmoqda.

Xorijiy tadqiqotchilardan Wayne Holmes, Maya Bialik va Charles Fadel tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda sun'iy intellektning ta'limdagi roli keng yoritilgan bo'lib, unda pedagoglarning texnologiyalarga moslashuvi murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon ekanligi ta'kidlanadi. Ularning fikricha, o'qituvchilarda sun'iy intellektga nisbatan paydo bo'layotgan qo'rquvlar, asosan, kasbiy identifikatsiyaning o'zgarishi, an'anaviy o'qitish usullarining qadrsizlanishi hamda nazoratning texnologiyalarga o'tib ketishi bilan bog'liqdir [1].

Shuningdek, UNESCO tomonidan e'lon qilingan hisobotlarda sun'iy intellektni ta'lim tizimiga joriy etishda inson omilini hisobga olish zarurligi alohida qayd etilgan. Mazkur manbalarda pedagoglarning raqamli kompetensiyalari yetarli darajada shakllanmagan bo'lsa, bu holat texnologiyalarga nisbatan qo'rquv va qarshilikni kuchaytirishi mumkinligi ilmiy asosda ko'rsatib berilgan [2].

Mahalliy olimlar tadqiqotlarida ham pedagogik faoliyatda innovatsion texnologiyalarni joriy etish jarayonida uchraydigan psixologik to'siqlar tahlil qilingan. Xususan, o'qituvchilarning yangilikka nisbatan konservativ munosabati, tajriba yetishmasligi, o'z-o'ziga ishonchning pastligi kabi omillar sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarning shakllanishiga sabab bo'lishi aniqlangan. Bu esa o'z navbatida ta'lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlar ko'p qirrali bo'lib, ular nafaqat individual psixologik omillar, balki ijtimoiy muhit, kasbiy talablar va institutsional o'zgarishlar bilan ham uzviy bog'liqdir. Shu sababli ushbu muammoni bartaraf etish kompleks yondashuvni, ya'ni pedagogik, psixologik va tashkiliy choralarni uyg'unlashtirishni talab etadi.

Mazkur tadqiqotda pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini asoslash maqsadida kompleks metodologik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlar uyg'unligi ta'minlandi.

Nazariy metodlar doirasida ilmiy adabiyotlar tahlili, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Ushbu metodlar yordamida sun'iy intellektning ta'lim tizimidagi o'rni, pedagoglarda yuzaga kelayotgan ijtimoiy qo'rquvlarning mohiyati hamda ularning kelib chiqish sabablari aniqlashtirildi. Shuningdek, mavjud ilmiy qarashlar asosida muammoning konseptual modeli ishlab chiqildi.

Empirik metodlar sifatida anketa-so'rovnoma, suhbat va kuzatish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotda turli ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagoglar ishtirok etdi. Anketa savollari pedagoglarning sun'iy intellektga bo'lgan munosabati, ularning qo'rquv darajasi, raqamli kompetensiyalari va texnologiyalardan foydalanish tajribasini aniqlashga qaratildi. Suhbat metodi orqali esa pedagoglarning individual tajribasi va subyektiv qarashlari chuqurroq o'rganildi.

Tadqiqotning muhim jihatlaridan biri sifatida psixologik diagnostika elementlaridan ham foydalanildi. Bu orqali pedagoglarning innovatsiyalarga ochiqligi, stressga chidamliligi hamda kasbiy xavotir darajasi baholandi. Olingan natijalar statistik va sifat jihatdan tahlil qilinib, umumiy xulosalar chiqarildi.

Mazkur metodologik yondashuv pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarni har tomonlama o'rganish, ularning sabab va oqibatlarini aniqlash hamda ularni bartaraf etishning samarali yo'llarini ishlab chiqish imkonini berdi. Tadqiqot natijalari asosida pedagoglar uchun trening dasturlari, metodik tavsiyalar va psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish bo'yicha amaliy takliflar berildi.

**Muhokama**

Mazkur tadqiqot natijalari pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlar mavjudligini va ular ko'p qirrali psixologik hamda ijtimoiy omillar bilan bog'liqligini tasdiqladi. Aniqlanishicha, pedagoglarning aksariyatida sun'iy intellekt texnologiyalariga nisbatan ehtiyotkorona va ba'zan salbiy munosabat shakllangan bo'lib, bu holat, avvalo, kasbiy barqarorlikka tahdid sifatida qabul qilinishi bilan izohlanadi. Ya'ni, o'qituvchilar sun'iy intellekt ularning an'anaviy vazifalarini qisqartirishi yoki ularning o'rnini egallashi mumkin degan xavotirni his qiladilar.

Muhokama jarayonida aniqlangan yana bir muhim jihat shundan iboratki, pedagoglarda ijtimoiy qo'rquvlarning shakllanishi ko'p jihatdan ularning raqamli kompetensiyalari darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Raqamli ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmagan o'qituvchilarda yangi texnologiyalarni o'zlashtirishga nisbatan ishonchsizlik yuqori bo'ladi. Bu esa sun'iy intellektdan foydalanish jarayonida psixologik to'siqlarni kuchaytiradi. Aksincha, zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash tajribasiga ega pedagoglar ushbu jarayonga nisbatan ijobiyroq yondashuvni namoyon etadilar.

Tadqiqot natijalari pedagoglarda sun'iy intellektga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlar faqat individual omillar bilan emas, balki ijtimoiy muhit ta'siri bilan ham shakllanishini ko'rsatdi. Hamkasblar, ta'lim muassasasi rahbariyati hamda umumiy ta'lim siyosati pedagoglarning innovatsiyalarga munosabatini belgilovchi muhim omillardan hisoblanadi. Agar ta'lim muhitida sun'iy intellektni qo'llash qo'llab-quvvatlansa va bu borada metodik yordam ko'rsatilsa, pedagoglarda qo'rquv darajasi sezilarli darajada kamayadi.

Muhokama davomida sun'iy intellektga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarni bartaraf etishning samarali yo'llari ham asoslab berildi. Eng avvalo, pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan tizimli trening va malaka oshirish dasturlarini tashkil etish zarur. Bu jarayonda amaliy mashg'ulotlar, real texnologik vositalar bilan ishlash tajribasi va doimiy metodik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, pedagoglarda ijobiy motivatsiyani shakllantirish, sun'iy intellektning yordamchi vosita ekanligini tushuntirish ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari, psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini joriy etish orqali pedagoglarning innovatsiyalarga moslashuv jarayonini yengillashtirish mumkin. Masalan, konsultatsiyalar, psixologik treninglar va tajriba almashish platformalarini tashkil etish pedagoglarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Shu bilan birga, ta'lim tizimida sun'iy intellektni joriy etishda inson omilining ustuvorligini saqlab qolish, ya'ni o'qituvchining yetakchi rolini e'tirof etish ham ijtimoiy qo'rquvlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarni bartaraf etish kompleks yondashuvni talab etadi. Ya'ni, bu jarayonda pedagogik, psixologik va tashkiliy choralar uyg'un holda amalga oshirilishi lozim. Faqat shundagina pedagoglarning innovatsion texnologiyalarga nisbatan ijobiy munosabati shakllanadi va ta'lim jarayonining samaradorligi oshadi.

**Xulosa**

Mazkur tadqiqot pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlar muammosining dolzarbligini yana bir bor tasdiqladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga jadal kirib kelishi pedagoglar faoliyatida yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda muayyan psixologik va ijtimoiy qiyinchiliklarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, o'qituvchilarda kasbiy o'rnini yo'qotishdan qo'rquv, nazoratning kamayishi, yangi texnologiyalarni o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar hamda raqamli kompetensiyalarning yetishmasligi kabi omillar ijtimoiy qo'rquvlarning asosiy manbalari sifatida namoyon bo'ldi.

Shu bilan birga, aniqlanishicha, mazkur qo'rquvlar pedagoglarning shaxsiy xususiyatlari, tajribasi va kasbiy tayyorgarligi bilan bir qatorda, ta'lim muassasasidagi ijtimoiy-psixologik muhit, rahbariyatning qo'llab-quvvatlashi hamda innovatsion jarayonlarning qanday tashkil etilganligiga ham bevosita bog'liqdir. Bu esa sun'iy intellektni ta'lim jarayoniga joriy etishda faqat texnologik emas, balki inson omiliga yo'naltirilgan yondashuv muhimligini ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarni bartaraf etishning bir qator samarali yo'nalishlari asoslab berildi. Jumladan, pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini tizimli ravishda rivojlantirish, ularni zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashga o'rgatish, amaliy mashg'ulotlar va treninglar orqali tajribasini boyitish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, motivatsion va psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish, pedagoglarda innovatsiyalarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish zarur.

Ta'lim tizimida sun'iy intellektdan foydalanish jarayonida o'qituvchining yetakchi roli saqlanib qolishi, texnologiyalar esa yordamchi vosita sifatida qaralishi lozim. Bu yondashuv pedagoglarda yuzaga kelayotgan ijtimoiy qo'rquvlarni sezilarli darajada kamaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, tajriba almashish, metodik yordam ko'rsatish va hamkorlik muhitini yaratish orqali pedagoglarning innovatsion jarayonlarga moslashuvi tezlashadi.

Pedagoglarda sun'iy intellektdan foydalanishga nisbatan ijtimoiy qo'rquvlarni bartaraf etish kompleks, tizimli va izchil yondashuvni talab etadi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan ilmiy-amaliy ishlar nafaqat pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga, balki ta'lim sifatini oshirishga, zamonaviy va raqobatbardosh ta'lim tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Holmes W., Bialik M., Fadel C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
2. UNESCO. *Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development*. Paris, 2021.
3. Neil Selwyn. *Should Robots Replace Teachers? AI and the Future of Education.* – Cambridge: Polity Press, 2019.
4. Rose Luckin, Holmes W., Griffiths M., Forcier L. *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education.* – London: Pearson Education, 2016.
5. Holstein K., Doroudi S. *Equity and Artificial Intelligence in Education: Will AIEd Amplify or Alleviate Inequities?* – 2021.
6. Abdullayeva R.M. *Umumiy psixologiya.* – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi nashriyoti, 2020.

7. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.* – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
8. Jo‘rayev R., Xoliqov A. *Pedagogika nazariyasi va tarixi.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
9. Madgapilova Nargiza. *Mug‘allim ilmiy-metodik jurnali.* – 2024. – №5/2. – B. 461–468.
10. Madgapilova Nargiza. *Scientific-practical and strategic bases of improving pedagogical-psychological cooperation in the integration of school and pre-school educational organizations in the context of continuous education on the basis of innovative logistics.* – 2025. – B. 157–166.
11. Madgapilova Nargiza. *Муғаллим ҳам узликсиз билимлендириў ilmiy-metodik jurnali.* – 2025. – B. 164–170.
12. Eshnayev N., Madgapilova N. *Characteristics of implementing the cluster approach in the educational system.* // International Journal of Pedagogics. – 2023. – Vol. 3, Issue 2. – B. 44–47.
13. Abduqodirova Dilobarbonu E. *Inklyuziv ta’lim sharoitida o‘quvchilarning emotsional intellektini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari.* // Scientific-Practical Conference “Inclusive Education: Dialogue, Analysis, Experience”. – 2025.
14. Abduqodirova Dilobarbonu. *Psychological features of the neurographic approach.* – 2025. – B. 501–503.
15. Abduqodirova Dilobarbonu. *Talabalarda psixologik stressni yengish.* – 2025. – B. 69–73.
16. Abduqodirova Dilobarbonu. *Hissiy ijodkorlik: tushuncha va komponentlar.* // Journal of Economics and Business UBS. – 2025. – B. 145–154.
17. Abduqodirova Dilobarbonu. *Emotsional kreativlik: nazariy asoslari va psixologik yondashuvlar.* // Journal of Economics and Business UBS. – 2024. – B. 679–685.
18. Abduqodirova Dilobar. *The role of emotional creativity in students’ decision-making.* // International Conference of Natural and Social-Humanitarian Sciences. – 2015.